

Het Groene blad

verschijnt eens per kwartaal

negenentwintigste jaargang
augustus 2017

3

afdeling Eerbeek en omstreken

Colofon

Secretariaat	Weverweg 7, 6961 KM Eerbeek
Bankrekening	NLI 17RABO 0309230705 t.n.v. penningmeester IVN-Eerbeek e.o. te Eerbeek
	contributie leden: minimaal € 18,00 per jaar (opzegging schriftelijk bij secretariaat voor 1 november)

Redactie Het Groene Blad	Gerard Bosch	tel. 0313 652133
	Jan Groenhof	tel. 0575 561121
	Herman Heskamp	tel. 0313 844895

Kopij voor Het Groene Blad kan worden gestuurd naar:
Redactie Het Groene Blad
Weverweg 7
6961 KM Eerbeek
of e-mail:
redactie.hgb@gmail.com

Sluitingstijd kopij voor volgend nummer:

1 oktober 2017

Het Groene Blad is eveneens te lezen op de website van IVN-Eerbeek en omstreken: www.ivn-eerbeek.nl

Bijdragen aan Het Groene Blad van iedereen zijn welkom, mits ze zijn voorzien van naam en adres van de auteur. Publicatie vindt plaats als de inhoud in overeenstemming is met de doelstellingen van het IVN. De verantwoordelijkheid van de redactie beperkt zich tot het doen plaatsen van de aangeboden kopij. Alles uit dit blad mag worden overgenomen, mits met bronvermelding

Afdelingsbestuur

voorzitter	Jos Rouland	tel. 0313 652956
secretaris	Gerard Bosch	tel. 0313 652133
penningmeester	Gerrie den Besten	tel. 0313 654856
leden	Eric Klein Lebbink	tel. 055 5053684
	Herman Heskamp	tel. 0313 844895
	<vacant>	

Werkgroepen

Werkgroepen	Coördinator	Telefoon
Excursies	Sandra Omlo	0313 416747
Foto	Joop Gerretse	06 53674719
Jeugd	<vacant>	
Natuurtuin	Gerard Nijhof	06 23290624
Publiciteit	Gerard Bosch	0313 652133
Scholing	Herma Scherpenzeel	0313 619301
Venel	Jos Rouland	0313 652956

Voorkant

Evenals vorig jaar vond ook dit jaar de Sloopjesdag onder prima weersomstandigheden plaats.

foto Gerard Bosch

Het IVN wil de belangstelling voor natuur en milieu stimuleren en bevorderen. Met dat doel organiseren wij door het jaar heen diverse activiteiten. Voorbeelden daarvan zijn natuur excursies, lezingen en cursussen.

Het uitgeven van een afdelingsblad past in deze doelstelling. Bij onze afdeling heet dit blad *Het Groene Blad*. Het verschijnt ten minste vier keer per jaar en is bestemd voor onze leden en donateurs, die het gratis ontvangen.

Het Groene Blad bevat allereerst informatieve artikelen waarvan de inhoud gerelateerd is aan de activiteiten van het IVN. Daarnaast willen wij met persoonlijke ontboezemingen de beleving van de natuur dichterbij de lezer brengen.

Bijdragen aan ons blad zowel van leden als van donateurs zijn van harte welkom.

Lid worden?

Meld u aan via

www.ivn.nl/afdeling/eerbeek-eo/lid-worden

of ga naar www.ivn-eerbeek.nl en klik op tab:

‘Word lid’

Het Groene blad

verschijnt eens per kwartaal

*negenentwintigste jaargang nr 3
augustus 2017*

Inhoud

Redactioneel	4
Van het bestuur	5
Vierseizoenenwandeling	5
Slootjesdag	6
Excursie “bloeiende planten”	7
Onderwaterexcursie	8
Evaluatietocht langs Eerbeekse beek	9
Vlinders dit voorjaar	11
Leden en donateurs	12
De Grimmeltjesberg	13
Regeren is vooruitzien, deel 2	15
Programma Werkgroep Scholing	19
Agenda	20

Veel van onze lezers zullen dit nummer van ons afdelingsblad pas te zien krijgen als zij terug zijn van vakantie. Dat zal ongetwijfeld geen probleem zijn, want van een blad dat maar eens in de drie maanden verschijnt, verwacht niemand dat de inhoud zeer actueel is. Hopelijk leest u de aangeboden artikelen desondanks met veel plezier.

Zoals gebruikelijk bestaat de inhoud ook nu weer uit korte en lange verslagen van de publieksexcursies die onze gidsen de afgelopen periode hebben gehouden en van de tweede slootjesdag die wij hebben georganiseerd en daarmee aansloten bij deze landelijk opgezette jeugdactiviteit. Het zou goed zijn als wij ons ook eens bij de landelijke modderdagen zouden kunnen aansluiten. Uit de verhalen die je links en rechts hoort krijg je het beeld dat dit evenement bij kinderen in de basisschoolleeftijd bijzonder in de smaak valt. Wat is er heerlijker dan met anderen lekker in de modder spelen zonder je druk te hoeven maken dat je vuil wordt. Daarnaast blijkt het ook nog eens gezond te zijn.

In dit nummer ook het tweede en laatste deel over de mogelijkheden van een nieuw kabinet van Henk de Bruin. Op het moment van dit schrijven is de formatie nog vol aan de gang en doen we het nog met het demissionaire kabinet. Wie het eerste deel alsnog wil lezen kan daarvoor terecht op onze website www.ivn-eerbeek.nl. Daar staan ook andere nummers van ons afdelingsblad.

Verder een stuk van de hand van Bert van der Saag over de Grimmeltjesberg. Dit verhaal is een eerste bijdrage aan verdere artikelen over cultuurhistorische bijzonderheden uit onze omgeving, heeft hij beloofd. We zien uit naar wat er nog komen gaat.

foto Ge

Volgroeide rups van helmkruidvlinder (met kop omlaag).

Beste donateur,

Om de bereikbaarheid van onze leden te vergroten beschikken we van elk van hen, op een na, over hun emailadressen. Deze ene heeft geen internet en computer. Van onze donateurs hebben we geen mailadressen, wat ons beperkt in de mogelijkheid hen te informeren.

Graag zouden we ook van onze donateurs hun mail-adressen hebben. Dan kunnen we hen sneller berichten en informeren en bespaart ons dat de kosten van postzegels waar wij tot nu toe uitnodigingen e.d. per post moeten verzenden. Daarom de vraag aan u als donateur: "Heeft u een computer met internet, stuur dan een mailtje aan **besten.g.den@gmail.com** van onze penningmeester"

Bij voorbaat onze dank

Vierseizoenenwandeling

door Sandra Omlo

Op 18 mei werd de tweede vierseizoenenexcursie gehouden. Bij het voorwandelen hadden we (Herman, Joop, Mart, Jan C., Lambert, Hilda, Mies en ik) weinig bijzondere planten gezien, maar wel een paar leuke insecten.

Het was warm (26°) en natuurlijk vochtig. Want dat hoort bij het Leusveld! Wat ik anders nooit doe: ik had een korte broek aangedaan en sandalen. We zagen dagpauwoog, citroentje, oranjetipje en een landkaartje en een paar mooie loopkevers. Op een inlandse vogelkers zagen we heel veel kleine rechtopstaande galletjes en een paar grote sigaren van bladrollers. Joop wist de naam van de gallen: van de pruimenhoortjesmijt. Hij zag ze een keer op "zijn plekje" en is ze nooit meer vergeten,

Donderdag stonden we in de regen met vijf gidsen te wachten op het publiek. Er kwamen gelukkig toch nog 10 personen. We hebben in twee groepen gelopen. Er waren natuurlijk geen insecten te zien, behalve muggen, muggen en nog eens muggen. En natuurlijk de sigaren en de gallen. We zagen later aan een berk en een wilg

ook sigaartjes hangen. Aan het einde van de wandeling zagen we een reekalfje oversteken.

De wandeling was ondanks het slechte weer interessant en gezellig! De volgende dag zat ik onder de muggenbulten en had ik een teek opgelopen.

foto Sandra Omlo

Slootjesdag

door Gerard Bosch

Voor de tweede keer organiseerde onze projectgroep weer de Slootjesdag. Opnieuw vond deze plaats in Loenen op de hoek van de Molenallee en de Slatsdijk. Er is geprobeerd om deze Slootjesdag op een locatie binnen onze gemeente te houden, maar een geschikte plek daarvoor kon niet worden gevonden. Mocht iemand wel een geschikte andere plaats weten, dan deze graag melden.

Ook dit jaar speelde het weer in alle opzichten mee. Desondanks was het aantal deelnemende kinderen iets minder dan vorig jaar. Omstreeks 14:00 uur viel de topdrukte met zo'n 25 kinderen. Vanaf 15:00 uur begon de belangstelling zienderogen terug te lopen ondanks dat dit evenement tot 16.00 uur doorliep. Al met al konden de kinderen hun hart ophalen en stimuleerde de vangst van talrijke waterdiertjes hen om te blijven scheppen.

Anders dan vorig jaar lieten bloedzuigers zich nu niet zien. Stekelbaarsjes daarentegen behoorden tot de topvangsten en verder werden er posthoorn- en poelslakken, larven van libellen en waterjuffers en diverse keversoorten uit de sloot gehaald. Veel aandacht trok de larve van een geelgerande watertor door zijn roofzuchtig gedrag. Hij viel uit naar alles wat bij hem in de buurt kwam en een klein stekelbaarsje dat wat verzwakt leek en niet tijdig weg kon komen, werd een dankbare prooi.

Al met al was het ook dit jaar weer een geslaagd evenement waar wij met voldoening op terug kunnen kijken. Niet alleen de kinderen hebben die middag veel plezier beleefd, maar zeker ook hun ouders en grootouders.

foto Gerard Bosch

Excursie “Bloeiende planten”

door Jan Loonstra

Deze werd gehouden in Loenen op zondag 18 juni. Toen wij, de medegidsen Mies, Maria, Hilda en ondergetekende op zaterdagmorgen voorwandelden, was het nog redelijk bewolkt, dus niet al te gek warm. De zondag daarop deed mij denken aan het jaar 1975, toen het ontzettend droog was. Ik was toen op vakantie in de Dordogne en tijdens de rit terug naar huis zag je dat de koeien in de wei nauwelijks eten en schaduw konden vinden. Je zag uitsluitend gele grasvelden en de oogst stond te verpieteren op het land.

Hier was het nog niet zo erg, al waren we via TV en radio gewaarschuwd voor fase rood in het zuiden van het land en oranje op de Veluwe. Er werd een temperatuur van bijna 30° bereikt. Gelukkig had ik drie uitstekende gidsen bij me, waardoor we bijna alles wat we tegenkwamen dankzij de “Eggelte” en een verder meegenomen Floraboek konden determineren. Ik weet dank zij hen nu alles van Echte, Valse en Stinkende Kamille en ook de Schijfkamille ontsnapte niet aan ons oog.

Met veertien personen, waaronder veel IVN-ers, konden we gelukkig ook de schaduw in de Harmanahof opzoeken omdat onze Public Relations afdeling dat zeer expliciet in de plaatselijke bladen vermeld had. Evenals wij weten onze gasten nu ook, dat afgezien van de verscheidene soorten Kamille, je de zaden van het Fluitenkruid net als de zaden van andere schermbloemen (met uitzondering uiteraard van de gevlekte Scheerling) uitstekend kunt gebruiken als kruid in de keuken en voor de thee. Toch prachtig dat je een gids als Mies bij je hebt die je wijst op deze door ons te vaak vergeten gebruiken. Hilda had na het voorwandelen alle gedetermineerde planten keurig op een rijtje gezet met alle eigenschappen enzovoort.

foto Jan Loonstra

We wandelden ook langs de door Natuurmonumenten ingezaaide akkers, waarbij ons opviel dat er door de gerst heen erwten stonden. Een gepensioneerd agrariër vertelde mij zaterdagavond dat dit een oud gebruik was en dat het in de moderne biologische landbouw weer als een experiment is ingevoerd. De combinatie van deze twee gewassen zorgt er voor dat beide een veel hogere opbrengst hebben dan bij monocultuur. We hadden als gidsen onder elkaar natuurlijk al bedacht dat het iets te maken moest hebben met het feit dat een erwtenstikstof opslaat en weer aan de bodem afgeeft. Al wandelend ontdekten we in de berm van de weg Beekbergen Loenen nog Slangenkruid, Grijskruid, Akker-vergeet-mij-nietjes, Akkerviooltjes enzovoort. Totaal hebben we meer dan 60 bloeiers kunnen vinden. De conclusie was een warme, maar leuke wandeling, en we hebben weer veel oude kennis kunnen oppoetsen en aan de gasten doorgeven.

Met dank aan mijn medegidsen, al genoemd, Mies, Maria die ook nog een dubbelfunctie had als gastvrouw in de Harmanahof en Hilda.

Onderwaterexcursie

door Hilda Stoltenborg

Als vervolg op de lezing van Matthijs de Vos en Arthur de Bruin met hun Blik onder water was het nu de gelegenheid om zelf het onderwaterleven te onderzoeken. Hierbij waren er geen professionele onderwatercamera's maar wel stevige schepnetten ter beschikking. De Ruiters A in de Havikerwaard werd de locatie. Deze beek ligt in het overgangsgebied van de Veluwe beken naar de IJssel en kenmerkt zich door traag stromend water.

Vanaf de Eikenstraat bij Ellecom werd er eerst een kijkje aan de linkerkant van de straat in de beek genomen. Meteen bij de eerste schep van Matthijs was er al veel interessants te ontdekken, zoals bloedzuigers, kleine modderkruiper, larve van de slijkvlieg, slakjes en mosseltjes. De bloedzuigers leven in ondiep water met een rijke vegetatie. Vooral de grote paardenbloedzuiger ging als een echte rover op jacht om de kleine waterdiertjes te vangen. Hij heeft 6 ogen en pakt alles wat voorbijkomt.

Een andere rover die meerdere keren werd gevangen was de geelgerande watertor, herkenbaar aan de gele rand langs de dekschilden. Als er door verdroging van een sloot onvoldoende water is vliegt hij weg naar ander water. De larve ontwikkelt zich in 6 weken, kruipt dan in de modder en komt als kever weer tevoorschijn. Behalve voedsel in het water kunnen er ook vliegjes boven het wateroppervlak worden gevangen. De waterschorpioen met zijn lange adembuis aan het achterlijf haalt daarmee lucht boven het water en bezit verder grote voorpoten waarmee de prooi stevig wordt vastgegrepen.

De Eikenstraat overstekend en door het hoge weidegras lopend gingen we naar de vistrap achter Middachten. Hier stroomt het water wat sneller en bevinden zich wat meer visjes, o.a. een bermpje en veel 3-doornige stekelbaarsjes (3 stekels op de rug). De mannetjes zijn herkenbaar aan hun rode buik. Hier ook veel kokerjuffers, tricoptera met meer dan 5000 soorten. In rusthouding lijken ze op nachtvlinders. Ze hebben lange voelsprietten en vliegen van juni tot augustus. De larven van deze

schietmotten leven in het water en bouwen kokers van diverse materialen o.a. takjes, blad, riet en steentjes. Deze kokerjuffers verblijven in stromend water, waarbij het kokertje dient om hun zachte achterlijf te beschermen en als dekking om zich in terug te trekken.

Bij de vistrap eveneens veel libellen en juffers, waarbij zelfs twee parende, rode juffers, wat een bijzondere aanblik was. Verder de larve van de bronbeeklibel, nog een platbuiklibel en een weidebeekjuffer, met zijn blauwe vleugels met zwarte vlek erin.

Later nog bij een sloot met zeer helder water gaan kijken die, zo te zien niet zolang geleden was geschoond, maar toen het schepnet erin ging veel dwarrelende modder tevoorschijn bracht. Wel werden hier nog wat meer algemene soorten gevonden die ook op andere plekken zaten zoals: vlokreeftjes met hun pantserachtig lichaam die leven van planten- en dierresten; waterpisebedden die zich twee keer per jaar voortplanten en waarvan het vrouwtje de eitjes in een broedzak bij zich draagt; de duikerwants (officiële naam), maar beter bekend als schrijvertje of draaikevertje.

Teruglopend naar onze vervoermiddelen zagen we zelfs nog een dode baars in de sloot drijven. Kortom een ochtend waarbij heel wat te zien was net mooi zonnig weer erbij wat het tot een leerzame en waardevolle excursie maakte.

foto Myrian d' Anjou

Evaluatietocht langs Eerbeekse beek

door Bert van der Saag

Op 31 mei hebben een aantal vrijwilligers en IVN beekruimers een excursie gehad langs en door de Eerbeekse beek. Onder leiding van ecooloog, Ger Boedeltje van het “Bureau Daslook”, gingen we onderzoeken wat er al zo gedaan is in de afgelopen tijd. Het ging zowel over het opknappen van de beek als het onderhoud ervan. Het bleek al snel dat je eerder teveel schoon maakt dan te weinig.

We starten met een groep van zo’n man of vijftien vanaf het “Dieperinks” bruggetje. Hierbij waren ook enkele gasten uit Apeldoorn, Ughelen en andere plaatsen. Met prachtig weer was het een pleziertocht door onze mooie omgeving. Na een korte wandeling kwamen we bij het “Wensinkbruggetje” waar de eerste uitleg plaatsvond. We kregen uitleg over de herstelwerkzaamheden die in en om de beek zijn uitgevoerd in de periode van 2009/2010.

In de eerste fase van het project:

- zijn er bomen gekapt, zand en slib uit de beek verwijderd,
- is de beek versmald doordat er nieuwe beschoeiing is geplaatst langs de beek en
- werden delen van de bodem beleemd om wegzakken van beekwater te voorkomen.
- ook zijn er rasters geplaatst om te verhinderen dat zwijnen de beekbodem en – taluds overhoop zouden halen. Je kunt nog steeds de verschillende wildwissels zien die naar en vanaf de beek lopen.

In de tweede fase:

werd de beek ter hoogte van papierfabriek Coldenhove boven de grond gebracht en werden barrières voor visen opgeheven. Voorafgaand aan het gehele project werden de aanwezige planten van de Grote waterranonkel uitgegraven en in een depot geplaatst. Direct nadat de herstelperiode achter de rug was, zijn de planten op de oorspronkelijke locatie teruggeplaatst.

Na deze uitleg gingen we, sommigen in de beek, anderen op het pad ernaast, naar de westelijke kop van de beek, wat duidelijk een sprengenbeek is. De meesten hadden laarzen aan, maar enkele zeer enthousiaste toehoorders liepen op wandelschoenen in de beek om maar niets te missen. Er is eigenlijk een te smalle loop gecreëerd, wat tot gevolg heeft dat het water te snel stroomt. De bodem is er zanderig met hier en daar grind. Takken en ander hout komen in de stroombed-

ding niet of nauwelijks voor. Dat geeft de natuur weinig gelegenheid om een macrofauna en –floralevensgemeenschap te creëren. Tussen de beschotting is weinig te zien, we zien nog wat Sterrenkroos. Maar de Grote waterranonkel, die in de periode van 2008-2015 nog wel voorkwam, is nu verdwenen. Mogelijk komt dit door een te intensief onderhoud, denk je als ruimer goed werk te doen! Naast de beschotting zien we nog wel moerasplanten, echter hun soortenaantal is klein. Wat bijzonder is, is het feit dat de zeldzame Paarbladig goudveil wordt aangetroffen. Dit duidt erop dat er schoon kwel water stroomt. Het is een karakteristieke soort van bronmilieus, dat er zich ook al in 2011 had gevestigd. Je ziet er nu aanzienlijke groeiplaatsen achter de palenrij en ook tussen de palen. Op de bemoste taluds groeien onder meer Dubbelloof en Wijfjesvaren. Waar er nog wat blad op de bodem ligt, zien we Vlokkreeftjes en andere diertjes.

Als we teruglopen naar het Wensink bruggetje zien we dat de wallen aan beide zijden erg droog zijn.

Dit komt ook door de snelle stroming, het water van de hellingen loopt naar de beek en stroomt vervolgens snel weg. Doordat de twee koppen bij elkaar zijn gekomen, is de beek een stuk breder geworden. Ook staat er na het bruggetje geen afrastering en zie je meer wildwissels. Hierdoor is er meer kans op takken, blad en zand in de beek met alle gevolgen van dien. Ik kan het niet laten en vertel het verhaal van forellen kweek uit de jaren ‘60/70. Mijn vraag is of dit ook nog gevolg kan hebben gehad voor de omgeving? Ger Boedeltje geeft aan dat dit best mogelijk is.

Tijdens onze tocht terug naar het “Dieperinks” bruggetje komen we niet echt spectaculaire dingen tegen. We gaan daarna per auto of met de fiets naar een plek op het terrein van Coldenhove. Hier kunnen we goed zien dat de beek is omgeleid en dat heeft ook weer gevolgen voor de vegetatie. Opvalt dat dit traject zonder palen is en dat dit een variatie vertoont in stroomsnelheid en substraat, waarbij grind- en zandbodems elkaar afwisselen. De IJle zegge en ook de Grote waterranonkel is veelvuldig te zien, wat wijst op matig voedselrijk water, maar wel een goede waterkwaliteit. Het water stroomt ook hier snel en dat geeft dat er nauwelijks waterplanten voorkomen. Hogerop op de oevers groeien Pitrus, Ruw beemdgras en Kruipende boterbloem. Het Dubbelloof, dat in 2011 al schaars op het talud voorkwam, is nog hier en daar te vinden.

Dit was een mooie plek voor een pauze en zie, onze eigen Jan Staal had, voor ons onderhand normaal, voor koffie en thee gezorgd, met een heerlijke plak koek, die erin ging als ... Genoeglijk zat of stond men aan de beek, in de zon of schaduw, te genieten.

Daarna gingen we verder in de richting van de Boshoffweg, over het terrein van de fabriek. Hier werd het totaal anders. Er is hier sprake van overwoekering die doorloopt tot net langs de weg. Het landschap is totaal anders en de beek meandert ook iets meer. We zien hier de Veldrus, die bij opkomend grondwater groeit en de veel erop lijkende Pitrus. We lopen verder het weiland in en zien dat de beek langzamerhand volgroeit. De Grote egelskop heeft hier toegeslagen en waarom, daar komen we niet achter? Dat hij woekert duidt erop dat er een verrijking van de omgeving is. Komt dit door de landbouw?

De beek is een HEN beek dwz Hoogste Ecologische Niveau, waarbij de kwaliteit van het water het meest de natuurlijke situatie benadert. Hoe kunnen we de Grote egelskop nu weer onder controle krijgen. Het zal de vrijwilligers niet lukken om deze handmatig te bestrijden. Een mogelijkheid is om een kwart van het maaisel te laten staan en de rest af te voeren, Daarnaast wat aanplantingen te doen om zodoende schaduw te creë-

ren. Maar of de eigenaar van de weiden hiertoe gene- gen is? Ik denk dat de Grote egelskop er voorlopig nog wel staat en of hij nog terrein gaat winnen?

Hierna scheidden onze wegen; een aantal ging nog naar het kanaal om te zien wat daar gaande is. Er werd gekeken bij de Clabanus brug bij de Voorsterweg. Hier heeft de beek een SED karakter dwz. een Specifieke Ecologische Doelstelling, hierbij is sprake van een meer onnatuurlijke beïnvloeding van het water uit agrarische of stedelijke gebieden. Men zag hier Lantaarntjes (waterjuffertjes), Smalle waterpest en de Drijvende waterweegbree, de laatste staat op de rode lijst. Nu moet ik eerlijk zeggen dat ik dit stuk niet heb mee- gemaakt en ook niet begrijp. Over welke beek of spreng gaat het nu? Onze Eerbeekse beek gaat onder het kanaal door en heeft dus niets met het kanaal van doen.

Terugkijkend was het een geslaagde middag en de eind- conclusie is: Er is weer leven in de beek en de toekomst lijkt ook goed. Fijn voor de ruimers; er wordt goed ge- werkt en zelfs af en toe te goed. Dat hoor je toch niet zo vaak meer tegenwoordig. Hopelijk geeft dit ons weer een adrenalinestoot om de Gravinnebeek verder op te schonen.

foto Marianne Poorthuis

Vlinders dit voorjaar

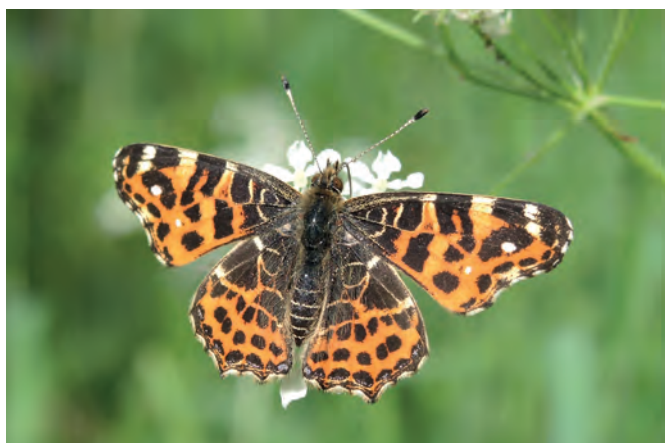
door Gerard Bosch

Elk voorjaar kijk ik weer nieuwsgierig uit naar hoe de natuur de winter is doorgekomen. Eigenlijk is mijn nieuwsgierigheid overbodig, want hoe de winter (of welk ander jaargetijde dan ook) is, de natuur redt zich echt wel. Mijn nieuwsgierigheid richt zich daarom ook niet op de natuur in zijn algemeenheid, maar meer op de dieren en dan in het bijzonder de kleine dieren. Deze kleine dieren en dan vooral de geleedpotigen, ondervinden veel invloed van hoe het weer in de winter is. Koude bijvoorbeeld hindert veel soorten minder dan nattigheid.

Dit jaar duurde de winter vrij lang wat vooral te wijten was aan een vrij lange periode van koude. En als het dan een paar dagen warm was werden deze meer dan eens gevolgd door vorst in de nacht waar veel vroege

bloeiers onder te lijden hadden. Daarnaast viel er in het tweede kwartaal aanzienlijk minder neerslag dan gebruikelijk wat de groei van tal van planten afremde. Maar mijn belangstelling ging vooral uit naar hoe de vlinders deze winter zouden hebben doorstaan.

De eerste vlinders die ik zag vliegen waren een citroenvlinder en een gehakkelde aurelia, op vrijdag 10 maart, twee dagen later gevolgd door een dagpauwoog die blijkbaar in een van de kamers in huis had overwinterd en nu ook was ontwaakt. Hierna volgde weer een periode van koel weer en lieten zich geen vlinders zien. Eind maart begonnen ze weer te vliegen en nog voor half april waren alle te verwachten soorten tevoorschijn gekomen. Het eerste oranjetipje was dit jaar tamelijk vroeg, want hij vloog al op 9 april in onze tuin.

Landkaartje, boven de voorjaarsvorm en onder een van hun nakomelingen, de zomervorm.

foto's: Gerard Bosch

Nu het eerste half jaar al weer achter ons ligt, ben ik door een aantal vlindersoorten enigszins verrast. Het begon met het landkaartje. In de tweede helft van mei vlogen die in een flink aantal in de tuin. Landkaartjes fourageren vooral op schermbloemen en in de tuin staan een aantal van die planten. Op de bloemen van fluitenkruid trof ik op 21 mei maar liefst 14 exemplaren bij elkaar aan. Nooit eerder zag ik zoveel landkaartjes tegelijk. Ik ben benieuwd of dit ook zal leiden tot een groot aantal nakomelingen van de zomervorm van deze vlinder. De eerste tekenen wijzen er wel op want in de eerste week van juli zag ik er 7 vliegen, niet bij elkaar maar verspreid door de hele tuin.

Een tweede vlindersoort die mij verraste was de kleine ijsvogelvlinder die in het Leusveld vloog. Toen ik op zondag 11 juni een bezoek bracht aan de Natuurdag die op dit landgoed plaatsvond, vertelde iemand mij dat er veel exemplaren van de kleine ijsvogelvlinder in het terrein te zien waren. Dat had hij niet uit eigen waarneming geconstateerd, maar gehoord van iemand die de voorgaande dag in het landgoed had rondgelopen. Dat wilde ik ook wel eens zien, want het is al weer jaren geleden dat ik bij een bezoek aan het Leusveld heel veel van deze vlinder was tegengekomen.

Het leek mij een goed idee om mijn zoektocht te combineren met het deelnemen aan een excursie door het gebied onder leiding van een van de vrijwillige bos-

Koevinkje

foto Gerard Bosch

wachters van Natuurmonumenten, die elk uur vanaf het evenemententerrein vertrok. Samen met nog een deelnemster gingen we gedrieën op pad. Al snel bleek het verhaal niet uit de lucht gegrepen te zijn. Bijna overal zag je de kleine ijsvogelvlinder vliegen; langs elk pad en bij elke open plek. Ik heb ze niet kunnen tellen,

Hooibeestje

foto Gerard Bosch

maar alles bij elkaar waren het vele tientallen, zo'n 50 tot 60 stuks waren het er zeker. Helaas had ik geen fo-

totoestel bij me en daarom ben ik er de week daarop in mijn eentje nog eens naar toe gegaan.

De laatste soort die ik net voor het afronden van dit artikel massaal zag rondvliegen is het koevinkje. Deze donkere graslandvlinder heeft in een niet te tellen aantal onze tuin in beslag genomen. Geen idee hoeveel het er zijn, maar zonder te overdrijven kan ik zeggen dat dit over de 100 zijn. Daarnaast ook nog eens tientallen bruin zandoogjes en veel zwartsprietdikkopjes.

Zwartsprietdikkopje

foto Gerard Bosch

Opvallend was ook de aanwezigheid in onze tuin van het hooibeestje, dat ik daar meer dan 20 jaar geleden voor het laatst had gezien. Ook trof ik op 21 mei drie exemplaren van dit kleine vlindertje aan in de Loenermark. Het lijkt er dus op dat 2017 een goed vlinderjaar wordt (of al is), waar wel tegenover staat dat de meer bekende soorten als kleine vos en dagpauwoog naar mijn gevoel verstek laten gaan. Wie tot nu toe ook verstek laat gaan is de wespspin, waarvan ik vorig jaar zo'n 20 exemplaren in mijn tuin aantrof en nu nog geen enkele.

Leden en donateurs

Nieuw lid

Theo Minnen

Eerbeek

Bedankt als donateur:

Winnefred Loesberg

Eerbeek

De Grimmeltjesberg

door Bert van der Saag

Verscholen in het bos, dichtgelegen bij het “Gat van Gerritsen” ligt de Grimmeltjesberg. Menig wandelaar, hardloper of mountainbiker heeft er met enige reserves naar opgekeken. Speciaal de oostkant is niet echt hoog, maar wel steil en met veel boomwortels is het een lastige klim en zeker aan het eind van een tocht een behoorlijke kuitbijter. Boven aangekomen zie je gril- lige bomen en twee paden geleidelijk naar beneden gaan. Hoe komt deze heuvel aan zo’n speciale naam en weet iedereen wel dat hij zo heet?

De heuvel is genoemd naar twee zusjes, Clementine en Maria Grimmelt. Zij waren werknemers van de familie Broese van Groenou, die op “Groenouwe” woon- den. Clementine en Maria werden op 1885 en 1896 in Winterswijk geboren. Clementine had eerder al een

De gezusters Grimmelt. Links Clementine en rechts Maria.

zusje die ook Maria heette, maar zij werd slechts 5 maanden oud. Maria Jose- phina Johanna is waarschijnlijk een na- komertje. Beide zus- ters werden in 1921 ingeschreven aan de Imboschweg 48 te Loenen. Maria als eerste op 31 mei, zij was toen dus 25 jaar oud en zij kwam toen uit Muntendam: Cle- mentine begon op 23 juni, was 36 jaar en zij kwam uit Den Haag. Misschien was zij al wel in dienst bij de familie, die toen aan het statige Nas-

sauplein en later aan de Parkweg in het “Van Stolk- park” woonde.

Wolter Broese van Groenou was in voormalig Neder- lands-Indië rijk geworden. Hij begon als militair, ont- moette Jeanette Emilie Wieseman, die daar met haar ouders woonde. Haar vader had een suikeronderne- ming en daar ging Wolter na zijn dienstdtijd werken. Later kocht schoonvader voor Wolter de suikerfabriek “Tandjong Tirto”. Daarnaast had Wolter later nog

plantages en verdiende daar veel geld mee. Zij kregen in 9 jaar 7 kinderen, 5 dochters en 2 zonen.

In 1891 was de familie zo vermogend dat zij naar Ne- derland terugkeerden. Het onderwijs was in Nederland veel beter en twee kinderen waren hiervoor al afge- reisd. De zaken konden vanuit Nederland ook geregeld worden. De bijna 74- jarige Wolter las het boek Ar- moede van Ina Boudier-Bakker. Hij werd hier enorm door gegrepen en hij wilde niet dat zijn familie zou overkomen wat in het boek gebeurde en zijn familie uit elkaar zou groeien. Na de 1e wereldoorlog werd beslo- ten een landgoed te bouwen, waarvtoe ±80 hectare grond in de omgeving van Loenen werd gekocht. De eerste steen werd in 1919 door de jongste dochter Je- annette gelegd. Het huis was ontworpen door zoon Adolf die in 1904 als bouwkundig ingenieur was afgestu- deerd.

De zusters Grimmelt werden dus al snel ingeschreven. De functie van Clementine werd omschreven als direc- trice van een landhuis. Clementine was hoofd van de huishouding en Maria hoofd van de keuken.

Omdat de bouw nogal tijd kostte en de gezondheid van Wolter niet zo goed was, werd eerst een tuinmanswo- ning gebouwd. Hier kon hij de vorderingen volgen, be- geleid door een verpleegster die ook in het huisje woonde. Het landhuis kreeg de status van een Engels landhuis, in de vorm van een vlinder. Er waren een ruime woonkamer, een bibliotheek, een biljartkamer, een muziekkamer, een speelkamer voor de kinderen, kamers voor de gezinnen van de kinderen, en aparte vertrekken voor het personeel.

Op het terrein kwam een zwembad met duikplank, glij- baan en allerlei bruggetjes. De Loenense beek werd zo aangelegd dat het water naar de molens en het dorp stroomde. Er kon ook een aanpassing worden geplaatst waardoor het water in het zwembad liep. Verder kwam op het terrein de eerste natuurlijke golfbanen van ons land.

Er zijn nog steeds holes te vinden en de familie slaat er nog regelmatig een balletje. Het huis werd op 27 augus- tus 1921 ingewijd en deze dag is nog steeds de datum dat de familie bij elkaar komt op het landgoed. Lang heeft Wolter niet van het huis kunnen genieten, in 1924 overleed hij. Het landgoed betrof in eerst instantie 80 hectare, maar door aankopen nam het steeds toe. Zo

kwam er in 1932 weer een mooi stuk grond te koop tegenover het huis. Echter de jaren '30, het was crisis en het geld werd duur, ook voor de familie. Hierdoor dreigde de koop niet door te gaan. De gezusters boden echter uitkomst, zij boden aan om 800 gulden aan de familie te lenen, om zodoende het stuk grond te kunnen kopen. De familie aanvaardde dit met open armen.

Het perceel heette eigenlijk "Westduin", maar uit dankbaarheid voor het mogelijk maken van de koop, werd de daarop liggende heuvel de Grimmeltjesberg genoemd. In de familiekroniek staat overigens wel vermeld dat de gezusters het geld wel weer terug hebben ontvangen. Ook werd er een steen geplaatst met daarin gegraveerd "Grimmeltjesberg" 17-8-1932 en boven aan het teken van de familie, "de Komeet".

De steen werd echter regelmatig door bezoekers van de berg afgerold. Uiteindelijk verplaatste de familie de steen naar het grasveld voor de garage, waar hij nog steeds ligt. Als vervanging werd in 2007 een houten bord aan een boom op de berg gehangen. Het was precies 75 jaar geleden dat de gezusters de aankoop mogelijk maakten. Op het bord stond een inbranding van hetzelfde wat op de steen staat. Jammer genoeg is ook dit bord verdwenen. Het schijnt lastig te zijn van andermans spullen af te blijven!

Door de crisisjaren werd het moeilijk het huis te blijven onderhouden. In de 1934 werd het huis voor 10 jaar verpacht aan de familie Peeters. De heer Peeters had geen hotelervaring, maar hij was wel ondernemend. Daarom liet hij het hotel Zilven (Groenouwe) over aan

de heer Tolhuizen die wel ervaring had. Rond 1930 werd vanwege de crisis een NV opgericht voor Zilven. Toen het hotel klaar was had het 32 kamers en een restaurant/eetzaal. Het ontbijt werd echter meestal op de kamers geserveerd. Er was niet echt een receptie, wel was er een portier die chocolade en sigaretten verkocht. Het werd een uiterst sjiek hotel waar de rijken zich konden vermaken met bridges, paardrijden, biljarten, zwemmen, golfen enz. Een kopje koffie kostte er toen al 3 gulden.

De dames Grimmelt vertelden nog dat er bij de opening een file van auto's stond tot aan "den Eikenboom", het nu in verval geraakte café Hagen.

Opvallend is nog dat op de dag van de opening de chef-kok een hartaanval kreeg en mevrouw Peeters

haar schort omdeed en zijn taak overnam. Dit duurde maar een dag, daarna was zij weer de gastvrouw met supervisie over de kamermeisjes. Daarnaast organiseerde zij evenementen als wandelingen in de mooie natuur.

De gezusters kregen voor hun jarenlange diensten het aanbod om naar het tuinmanshuis te verhuizen.

Zij namen dit graag aan en begonnen een pension genaamd "Cleria" een samensmelting van Clementine en Maria. In 1938 stoppen de gezusters met het pension. Zij kunnen, met maar 4 of 5 gasten, niet op tegen de luxe van Hotel Zilven.

Rond 1941/1942 wordt het hotel door de Duitsers in bezit genomen en wordt het een Erholungslazarett, dit is een hospitaal voor gewonde soldaten. Jaren hing boven de ingang de tekst "Eer is trouw". De familie Peeters nam de wijk naar Dieren, maar kwam na de oorlog terug. Het personeel, onder wie veel Loenenaren, wilden niet voor de bezetters werken. Zij gaven wel eten uit de keuken aan onderduikers en verstopten Arnhemse evacués.

Op 15 maart 1945 brandde het “Zilven “af, men zegt, door een brandende sigaret, maar of dat zo is? De familie Peeters vertrok definitief, nu naar landgoed Duin & Kruidberg in Santpoort. Een jaar later ging Cleria door schoorsteenbrand verloren.

Clementine gaat naar een rusthuis in Deventer en overlijdt 61 jaar oud op 24-01-1947. Wat er met Maria gebeurt kan ik niet achterhalen. Zij wordt 78 jaar als zij uiteindelijk in Lochem op 04-05-1975 komt te overlijden. Het is zo goed als zeker dat zij niet op het landgoed is blijven wonen. Het huis werd in 1950 herbouwd en kreeg de naam “Zilvenspreng” genoemd naar de sprengenbeek die het zwembad voedde.

De beide zusters zijn begraven in Loenen, samen met een nichtje, Clementine Lipman. Het graf is waarschijnlijk een paar jaar geleden geruimd en ik kan niet ontdekken waar de steen gebleven is. Beide zusters waren niet getrouwd en dus kinderloos. Gelukkig is door hun eigen berg de naam bewaard gebleven.

Misschien geeft dit verhaal weer iets terug van wat de dames voor Landgoed Groenouwe hebben betekend. Dit blijkt trouwens ook als je op verschillende foto's uit de familiealbums van de familie Broese van Groenou kijkt. De beide zusters staan meerdere malen zonder, maar vaker met familieleden op de foto.

Regeren is vooruitzien (slot)

door Henk de Bruin

Energie

Ook energie wordt één van de belangrijkste onderwerpen van de komende tijd. Maar wat is energie? Wat zijn de belangrijkste energiebronnen en hoe werkt de wereldwijde energievoorziening? Wat zijn broeikasgassen, zoals CO₂ en methaan? Hoe ontstaan deze en wat is hun invloed op de klimaatverandering?

Aardolie voorziet voor circa 40% in de energiebehoefte van de mensheid. Hoeveel hebben we ervan en wat zijn de voor- en nadelen van het verbruik van dit kostbare goed? Aardolie en aardgas worden gevormd uit overblijfselen van plankton en andere zeeorganismen. Na hun afsterven zonken deze naar de bodem van de zee. Door het zuurstofarme klimaat verteerden ze niet helemaal en vormden een wasachtige substantie, het zogeheten kerogeen. In de loop van de tijd is deze laag van organisch materiaal bedolven onder nieuwe afzettingen. Als kerogeen uiteindelijk is bedekt met één tot zes kilometer sediment en de temperatuur door de druk oploopt, kan het proces van olievorming beginnen. Bij temperaturen tussen de 600 en 1200 C ontstaat aardolie. Licht de temperatuur hoger, dan ontstaat aardgas. Omdat olie en aardgas lichter zijn dan grondwater, hebben zij de neiging naar het aardoppervlak te stijgen. Meestal raken zij daarbij ingesloten onder een nietdoorlaatbaar gesteente of zoutlaag. Soms weet aardolie het aardoppervlak wel te bereiken.

Rond 1930 begon de olieproductie in Texas op gang te komen en in 1933 startten de Amerikanen met oliebo-

ringen in Saudi-Arabië en de Britten in Perzië, het huidige Iran. Na de Tweede Wereldoorlog werd al snel duidelijk dat de mensheid wereldwijd heel veel aardolie nodig zou hebben. De prijzen stegen en de olieproducerende landen - vooral in het Midden-Oosten - eisten hun deel in de winst.

In 1966 leidde dit tot de oprichting van het oliekartel OPEC, wat staat voor Organisation of Petroleum Exporting Countries. Sinds die tijd is de OPEC een machtsfactor van betekenis in de wereld.

Momenteel dekt aardolie ongeveer 40% van de energiebehoeften van de mensheid, aardgas en steenkool elk ongeveer 25% en alle andere vormen van energie tezamen ongeveer 10%. De vraag naar olie stijgt nog steeds. De twee belangrijkste redenen zijn de explosieve stijging van de wereldbevolking enerzijds en de stijging van het welvaartsniveau in de zogenoemde BRIC-landen (Brazilië, Rusland, India en China). Daarom wordt aangenomen dat de vraag naar olie tot 2025 jaarlijks nog met 2% zal stijgen tot een kleine 120 miljoen vaten per dag. Tot die tijd zal de vraag in West-Europa nauwelijks stijgen. Duidelijk is dat energieverbruik gekoppeld is aan welvaart en die is in de wereld niet gelijk verdeeld. Hoe rijker de mensen zijn, hoe meer energie zij gebruiken.

Broeikaseffect

De atmosfeer rond onze aarde werkt als een soort deken. De door de zon opgewarmde aarde en atmos-

feer stralen veel van de opgenomen warmte ook weer uit. Een deel daarvan verdwijnt in de ruimte, maar een ander deel blijft gevangen in de atmosfeer en wordt naar de aarde teruggekaatst door wolken en broeikasgassen. Hoe meer broeikasgassen we produceren, hoe meer warmte gevangen wordt gehouden op en rondom de aarde. In feite hebben we te maken met een zichzelf versterkend effect. Door opwarming komt bijvoorbeeld meer waterdamp in de atmosfeer. En waterdamp houdt op zijn beurt meer warmte vast. Waterdamp heeft op zich niet een sterk broeikaseffect, maar door de enorme hoeveelheid die ervan is in de atmosfeer, is het totale effect toch aanzienlijk. De belangrijkste door de mens veroorzaakte broeikasgassen zijn echter methaan (CH₄), kooldioxide (CO₂) en chloorfluorkoolstofverbindingen (Cfk's).

Methaan ontstaat onder andere bij afbraak van organische stoffen door bacteriën onder zuurstofloze (anaerobe) omstandigheden. Anaerobe omstandigheden komen veelal in moerasbodems voor. Ook in zuurstofarme grond wordt onder andere door de afbraak van dode plantenwortels methaan gevormd. Bij bosbranden kan ook methaan ontstaan door verhitting van organische stof. Methaangas ontstaat ook uit gestort GFT afval. Uit anaerobe vergisting van biologische afvalstoffen wordt tegenwoordig ook methaan gewonnen voor productie van groene stroom of warmtekrachtkoppeling.

In de omgeving van rundveehouderijen is een verhoogde concentratie van methaan aanwezig, doordat het gas gevormd wordt door de bacteriën in de voermagen van runderen bij het verteren van het voedsel. Er zijn gevallen bekend waarin stallen in brand vlogen door een verhoogde concentratie methaan. Bovendien stijgt de productie van dierlijke mest in Nederland ver uit boven de hoeveelheid die verantwoord gebruikt kan worden voor de bemesting van landbouwgronden. De oorzaak van dit overschot ligt vooral in de intensivering van de veehouderij. Het overschot aan mest veroorzaakt in Nederland tal van milieuproblemen zoals verzuring, eutrofiëring van het oppervlaktewater, uitlozing van fosfaat, nitraat en kali naar het grondwater, verontreiniging van de bodem met zware metalen en stankhinder.

Kooldioxide of CO₂ komt van nature voor in de atmosfeer. Dat is maar goed ook, anders zouden we 's nachts bevriezen. Zonder broeikasgassen zou de gemiddelde temperatuur op aarde minus 180 C zijn, in plaats van het huidige gemiddelde van plus 120 C. Een teveel aan broeikasgas is echter ook niet goed, want dat zorgt voor te veel opwarming van het klimaat. En daar hebben we nu mee te maken.

Akkoord van Parijs

Vaak wordt gesteld dat de opwarming van de aarde beperkt moet blijven tot 20 Celsius. Maar in het akkoord van Parijs staat "beneden de 2 graden en streven naar maximaal anderhalve graad". Met alle toezeggingen die diverse landen tot nu toe hebben gedaan koerst de

wereld echter af op 30 Celsius.

Voorlopig volgt Nederland de afspraken die in Brussel zijn gemaakt: 25% minder broeikasgassen in 2020 (ten opzichte van 1990) en 40% minder in 2030. Het akkoord van Parijs vereist dat de uitstoot in 2050 naar nul is teruggebracht. Daarvoor is nodig dat in 2030 de teller al op min 50 staat. Die 25% in 2020 lijken we wel te gaan halen. De reductie is vooral bereikt met andere broeikasgassen dan CO₂, zoals methaan en lachgas. Straks is het CO₂ zelf aan de beurt. Dan wordt het moeilijk, want dan moeten we werkelijk iets aan ons verbruik van olie, gas en kolen gaan doen.

De vraag wat er dan precies moet gebeuren, is niet zo eenvoudig te beantwoorden. Het is sterk afhankelijk van de hoeveelheid energie die Nederland in 2050 gebruikt. En dat hangt weer af van factoren als economische groei en de hoeveelheid energie die we nodig hebben om 1 euro te kunnen verdienen.

In de afgelopen dertig jaar hebben die twee factoren elkaar in evenwicht gehouden. Ondanks een economische groei van gemiddeld 2% per jaar is het finale energieverbruik (dat wat we samen als consumenten opmaken) gelijk gebleven: 2100 petajoule (600 miljard kilowattuur) per jaar. Wie het energieverbruik verder wil terugdringen heeft twee opties: een ander energiepatroon of echt besparen.

Bij het eerste moet gedacht worden aan een andere inrichting van de economie. Een verschuiving van de zware industrie naar hightech of diensten. Maar ook de consument kan iets doen. Voor de economie maakt het geen verschil of de consument zijn geld uitgeeft aan een andere auto of het kopen van een woning of bijvoorbeeld een duur schilderij. Maar voor het klimaat maakt het wel degelijk verschil. Daarnaast zijn er de echte besparingen: woningen isoleren, vaker de fiets in plaats van de auto, ledverlichting enz. Dat heeft de afgelopen dertig jaar tot een efficiëntieverbetering van 2% per jaar geleid. Dat kan misschien worden verhoogd tot 2,5 of 3%. Gelet op de ervaringen in het verleden lijkt dat wel het maximum.

Milieu-organisatie Urgenda gaat in haar plannen nog uit van 4 tot 6 procent, maar dat lijkt niet reëel. Er kan uiteraard op alles tot in het extreme bezuinigd worden. Goed beschouwd hebben we immers maar 15% echt nodig van de energie die we met elkaar verbruiken. We kunnen bijvoorbeeld de auto laten staan en gaan lopen, 's winters de verwarming uit en een trui aan. De grootste verliezen zitten aan het eind van de keten. We koken één of meer eieren en gooien het hete water nadien weg. Vaak zonder na te denken over nuttig hergebruik. We gebruiken niet één lamp, maar verlichten voor de sfeer het hele huis. Voor het sproeien van de tuin en het wassen van de auto gebruiken veelal gewoon drinkwater. Daar is wel enige winst te behalen, maar is het reëel om daar veel van te verwachten?

Stel, dat we uitgaan van 2% economische groei en 2,5% verbetering van de efficiëntie, dan is het energieverbruik 1750 petajoule per jaar in 2050. Is aan die vraag te voldoen met alleen zon- en windenergie? Zon en

wind leveren niet voortdurend energie. Als dat de enige bronnen zijn, moeten buffers worden ingebouwd om energie op te kunnen slaan tijdens donkere of windstille dagen. Kortom er is sowieso meer capaciteit nodig om aan de vraag van 1750 petajoule te kunnen voldoen. Om te kunnen opslaan en om de verliezen te compenseren waarmee omzetting en opslag gepaard gaan, is waarschijnlijk 2300 petajoule op jaarbasis nodig. Dat komt neer op 400 gigawatt aan zonnepanelen en 100 gigawatt aan wind. Ter vergelijking als in 2023 alle geplande windparken draaien, staat er 10 gigawatt en is er ruim 1 gigawatt aan zonnepanelen.

Bewustwording

Klimaatverandering en broeikaseffect waren tot voor enkele jaren terug wel bekend bij het grote publiek, maar weinig mensen maakten zich er druk over. De gewone burger beschouwde de kwestie vooral als een technisch probleem waar deskundigen als meteorologen en klimatologen over van mening verschillen. Het bewustzijn rond de CO₂-uitstoot nam toe door de discussie rond het Kyoto Protocol in het begin van de 21e eeuw. Maar wat echt indruk maakte op de mensen is het extreem veranderende weer. Op veel plekken op de aarde is weerrecord op weerrecord gestapeld. Ook in Nederland kunnen we daar inmiddels over meepraten. Lokaal extreme hoeveelheden neerslag en een gemiddelde temperatuur in De Bilt van ruim 110 C tegen een langjarig gemiddelde van 9,80 C.

Momenteel is een zekere polarisatie waar te nemen als het gaat over de kwalijke invloed van de mens op het klimaat. Aan de ene kant degenen met een negatief scenario en verhalen over klimatologisch onheil. Aan de andere kant de niks-aan-de-handtypes, die alle verhalen over klimaatverandering afdoen als onzin. De "klimaatsceptici" betichten de "onheilsprofeten" ervan eerder een geloof dan een wetenschappelijke theorie aan te hangen. Degenen die, om uiteenlopende redenen, menen dat de mens weinig of geen invloed heeft op klimaatverandering, eisen in media en bij bijeenkomsten regelmatig de aandacht op van beslissers in het bedrijfsleven. Er zijn steeds wetenschappers geweest die stellen dat de huidige klimaatverandering niets te maken heeft met de mens, maar onderdeel is van een natuurlijke cyclus van klimaatwisselingen die de aarde altijd al heeft gekend.

In 2006 is het onderwerp door Al Gore onder de aandacht van het grote publiek gebracht met de film "An Inconvenient Truth". Al Gore mag dan de Oscar daarvoor hebben gekregen, de film is nogal misleidend. Feit is wel dat vanaf die tijd de lobby die zich verzet tegen de CO₂-theorie zijn krachten aan het bundelen is en de propagandastryd aan beide kanten met verbetenheid wordt gevoerd. De CO₂-theorie kan de stijging na de Tweede Wereldoorlog niet verklaren. Zo menen zij dat het een tijd was waarin het gebruik van fossiele brandstoffen met sprongen toenam, terwijl de gemiddelde temperatuur daalde. Daarmee wordt voorbij gegaan aan de mogelijkheid dat de temperatuur pas gaat stij-

gen nadat er een opeenhoping van CO₂ is opgetreden. Een kritische opbouw die wellicht juist rond de jaren zeventig van de afgelopen eeuw werd bereikt. Kooldioxide blijft nu eenmaal een eeuw lang actief in de atmosfeer.

Stevige klimaatagenda

Tijdens de verkiezingscampagne kwam het thema "klimaat en energie" nauwelijks aan bod, terwijl diverse grote bedrijven, milieuorganisaties en jongeren wel een serieuze aanpak verwachten.

In de formatiefase van een nieuw kabinet is het gebruikelijk dat deze belanghebbenden proberen om de politieke agenda te beïnvloeden. Het pleidooi voor een stevige klimaatagenda begon met de oproep van werkgeversvoorzitter Hans de Boer (VNO-NCW). Ook de lagere overheden geven met een pamflet en een investeringsagenda het toekomstige kabinet alvast een voorzet voor het klimaatbeleid.

Hoopgevend is vooral dat een brede groep toonaangevende bedrijven wil dat het nieuwe kabinet werk maakt van de vergroening van Nederland. Van KLM, Heineken, Philips, DSM, AkzoNobel, Unilever, Shell tot FrieslandCampina: alle bedrijven zijn zich bewust van de milieuproblematiek. Zij pleiten voor het maken van een grootse, duurzame actie voor de lange termijn. Het nieuwe kabinet zou dan wel verder moeten kijken dan de regeringstermijn van vier jaar. In hun oproep vragen de bedrijven om een investeringsagenda van enkele honderden miljarden voor verduurzaming, nodig in de komende 20 jaar. Zij beloven zelf mee te betalen. Inzet op duurzaamheid moet de concurrentiepositie van Nederland versterken. Zij pleiten voor een nationaal "Deltaplan energie en klimaat". Daarin moeten scherpe ambities voor groene energie en circulaire economie de boventoon voeren. Net als de zogeheten "duurzame ontwikkelingsdoelen" van de Verenigde Naties. De CO₂-uitstoot moet omlaag, conform het klimaatakkoord dat in 2015 in Parijs is gesloten- Nederland moet niet langer een onderdeel van het probleem willen zijn, maar van de oplossing.

Het huidige energieakkoord loopt tot 2023. Bedrijven en milieuclubs beklonken dit samen onder regie van minister Kamp. Het lijkt opmerkelijk dat grote bedrijven vragen om een sterk klimaatbeleid, maar blijkbaar hoort dit bij de nieuwe economische ordening. Er zullen altijd bedrijven blijven die gaan voor winstbejag op korte termijn, maar het besef van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) lijkt nu vooral bij een aantal grote concerns te zijn doorgebroken. Dat is bemoedigend.

Ook lokale overheden geven met een pamflet en een investeringsagenda het toekomstige kabinet alvast een voorzet voor het klimaatbeleid. In het plan staat dat gemeenten, provincies en waterschappen de 28 miljard euro die zij jaarlijks beschikbaar stellen voor wegen, openbaar vervoer en bouwprojecten willen inzetten om Nederland milieuvriendelijker te maken. De lokale overheden maken het de toekomstige regering alvast

gemakkelijk. De passages uit het plan, dat is ondertekend door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Unie van Waterschappen, kunnen zo in het regeerakkoord worden opgenomen. Ook deze overheden geven hiermee duidelijk blijk doordrongen te zijn van de urgentie van het klimaat- en energieprobleem.

Duurzaamheid

Duurzaamheid is sinds enige jaren opgenomen in de naamgeving van het IVN. Maar duurzaamheid is een containerbegrip. Het zegt heel weinig als het niet concreet wordt gemaakt.

Als de aardbewoners de natuurlijke bronnen (hout, fossiele brandstoffen zoals aardolie en steenkool, water, mineralen en metalen) in een dusdanig tempo zouden verbruiken dat de aarde kon blijven aanvullen wat is weggehaald, dan zouden wij duurzaam leven. We verbruiken deze bronnen echter in een veel hoger tempo dan dat de aarde ze kan aanvullen. En naarmate de wereldbevolking groeit, wordt het steeds moeilijker om in de behoeften van alle bewoners te blijven voorzien. Daarom moeten wij, los van de initiatieven van het rijksbeleid, de lagere overheden en het bedrijfsleven, zelf ook duurzamer of groener worden. Ons bij voortduring afvragen hoe we kunnen bijdragen aan het behoud van een leefbare planeet. Ons realiseren dat ook alle kleine beetjes kunnen bijdragen om de consumptie van deze bronnen in te perken.

Soms is het mogelijk om over te stappen op hernieuwbare bronnen. Bronnen die de aarde net zo snel kunnen aanvullen als dat zij worden verbruikt.

Bijvoorbeeld elektriciteit gebruiken die is opgewekt uit zon- of windenergie. De zon en de wind raken niet op. Die elektriciteit is in dat geval duurzame, groene energie.

Groen leven is niet alleen een kwestie van minder natuurlijke bronnen verbruiken en duurzaam leven. Het is ook een kwestie van de "groenste optie" kiezen, of het nu gaat om eten, kleding, schoonmaakartikelen of cosmetica. Groen of duurzaam leven uit zich ook in de omgang met dieren en de medemens. Mensen die zichzelf als groen beschouwen willen er meestal zeker van zijn dat dieren niet lijden omwille van hun voedsel, kleding, cosmetica en medicijnen. Zij doen onderzoek naar de goederen die ze kopen om er zeker van te zijn dat de makers in verre landen er eerlijk voor worden betaald, onder gezonde omstandigheden en een goede levensstandaard hebben.

Hoe groen wij nu leven is voor een groot deel bepaald door hoe onze (groot)ouders leefden. Zij kochten minder omdat zij een lager besteedbaar inkomen hadden. Ook hergebruikten en herstelden zij dingen omdat zij zich geen nieuwe konden veroorloven. Niemand noemde het groen of duurzaam leven. Vroeger was men het zo gewoon.

Naarmate steeds meer goederen beschikbaar kwamen tegen betaalbare prijzen en de inkomens stegen wijzig-

den wij ons bestedingspatroon. Steeds meer mensen vonden het belangrijk over de nieuwste, modernste dingen te beschikken. Oude modellen werden gedumpt, ook al werkten zij nog. Wat er met deze spullen gebeurde zodra ze in de vuilnisbak belandden interesseerde menigeen niet of nauwelijks.

Leefstijl

Dat verandert nu omdat duidelijk is geworden dat onze leefstijl een grote, negatieve invloed heeft op onze planeet. De mens is zich meer en meer bewust dat hij of zij zelf de beslissende factor en (mede)verantwoordelijk is voor de energie en de bronnen die worden gebruikt bij de productie van alles dat wordt gekocht.

Veel mensen denken dat duurzaamheid samenvalt met verlies aan verworvenheden. Ten onrechte. Verminderen, hergebruiken, herstellen en recycelen zijn de vier belangrijkste woorden bij een groene leefstijl.

Zo maar een greep uit legio mogelijkheden:

- Isoleer uw woning optimaal of probeer, wellicht samen met de buurt, de eigenaar van uw huurwoning daartoe te bewegen.
- Meet uw eigen klimaatvoetafdruk. Hoeveel land is er nodig om tegemoet te komen aan uw consumptie van goederen en bronnen. Dat kan op een eenvoudige manier door een vragenlijst over uw consumptiepatroon in te vullen. Raadpleeg hiervoor www.voetafdruk.nl.
- Als u over spullen beschikt waar u niets meer aan heeft, bedenk dan dat anderen er wellicht wel iets aan hebben. Spullen aan een kringloopwinkel of aan vrienden/ kennissen geven, is ook een manier van recycelen.
- Ethiek speelt ook een belangrijke rol bij een duurzame leefstijl. Kies voor voedsel met zo min mogelijk toegevoegde stoffen, seizoensgroenten uit eigen land en levensmiddelen die een zo kort mogelijk reis hebben afgelegd. Zo wordt de hoeveelheid brandstof, nodig voor transport, zo veel mogelijk verkleind.
- Koop producten met minder verpakkingsmateriaal. Vooral plastic is uit den boze.
- Ga lopen of fietsen en laat de auto zoveel mogelijk staan. Of ga te voet of met de fiets naar de bus of de trein en neem dan het openbaar vervoer.
- Als een nieuwe auto wordt gekocht, overweeg dan de aanschaf van een groenere, misschien een hybride, die op stroom of benzine rijdt. Of overweeg een auto te delen, samen met de burens of anderen. Een deelauto leidt veelal tot bewuster gebruik.
- Ook dierenwelzijn speelt een voorname rol. Zowel vleeseters als vegetariërs vinden het steeds belangrijker dat dieren een goed leven hebben gehad in plaats van te zijn vetgemest in vieze en (te) kleine hokken. Het aanbod van organisch en biologisch voedsel groeit gestaag.
- Beplant de tuin met planten die het met minder water kunnen stellen.
- Schaf een regenton aan om regenwater te verzamelen en gebruik dat voor de tuin of om de auto mee te

wassen.

- Zorg dat apparaten, op het moment dat ze niet worden gebruikt, zoveel mogelijk helemaal uitstaan. Als de computer en de TV op stand-by staan, kost dat het gemiddelde huishouden jaarlijks zo'n 400 tot 550 kWh aan stroom. Allemaal verspilling en het scheelt een hoop geld.
- Zet de thermostaat van de centrale verwarming één of twee graden lager.
- Ga onder de douche in plaats van in bad.
- Draai tijdens het tandenpoetsen en het wassen de kraan dicht.
- Kook alleen de hoeveelheid water die nodig is en vul de ketel of snelkoker niet helemaal.
- Stap over op spaarlampen of led-verlichting.
- Zorg dat de verschillende afvalstromen zorgvuldig worden gescheiden.
- Stap over naar een energieleverancier die stroom kan leveren die is opgewekt met hernieuwbare bronnen, zoals windenergie bijvoorbeeld. Voor het opwekken van groene stroom ontstaat er nauwelijks koolstofuitstoot.
- Koop alleen hetgeen je echt nodig hebt. Alles wat je koopt heeft koolstofuitstoot tot gevolg. Bij de fabriek, de verpakking en het transport komen koolstofgassen vrij.

Moraal van dit verhaal

Volgens het Cultureel Planbureau vragen de komende tijd twee grote normatieve vraagstukken om prioriteit: solidariteit en duurzaamheid. Eén ding is zeker: het individualisme lost die niet op, want die is per definitie contrair aan duurzaam met de wereld omgaan en solidair zijn met elkaar.

De wereldbevolking omvat 7 miljard mensen. Die hebben allemaal recht op voeding en huisvesting. Het merendeel daarvan is arm en sommigen zijn genoodzaakt het bos te kappen voor een mager en onzeker bestaan.

Hebben wij er begrip voor dat zij elders op zoek gaan geluk en welvaart?

Hoe gastvrij zijn wij voor de mensen uit het Midden-Oosten en Afrika die hun land door (oorlog)geweld hebben moeten verlaten?

Hoe solidair zijn wij met een deel van de Groningse bevolking nu veel woningen zijn ingestort of dreigen in te storten als gevolg van aardbevingen door de jarenlange aardgaswinning?

En als alle kolencentrales in Nederland sluiten gaan er 1800 banen verloren. Daarnaast zullen er nog 1000 banen verdwijnen in de kolenopslag en -overslag, transport, inspectie en havendiensten. Veel van deze mensen komen niet zomaar aan de slag in de schone energiesector. Zijn wij dan solidair?

Regeren is vooruit zien. Bij de verkiezingen heeft de samenleving gesproken. Sociaaleconomisch wil Nederland naar rechts, maar er is ook groei in de sfeer van vernieuwing en vergroening. Een andere boodschap is dat niet altijd het economische maar het menselijke de boventoon moet voeren in de samenleving. De beoogde coalitiepartners moeten dus het evenwicht weten te bewaren tussen liberalisme en gemeenschapszin. Een evenwicht dat niet alleen politiek gezond is, maar ook de samenleving ten goede komt. Ongeacht of het nu de beoogde coalitie wordt of dat GroenLinks voor de ChristenUnie wordt ingeruild of dat er uiteindelijk een minderheidskabinet komt; alle mogelijkheden liggen uiteindelijk in het politieke midden.

De verantwoordelijkheid voor een goed rentmeesterschap ligt echter niet uitsluitend bij de overheid en het bedrijfsleven. Het is een kwestie die ons allemaal aangaat. Duurzaamheid is samen bijdragen aan het behoud van een leefbare planeet. Elke verandering die ons leven iets groener maakt, is beter dan geen verandering. Dus de hoogste tijd om onze voornemens om te zetten in daden. Goed voorbeeld doet goed volgen. De generaties na ons zullen er dankbaar voor zijn.

Werkgroep Scholing: Voorlopig najaarsprogramma.

Dinsdag 26 september, 19.30 uur in de Klaproos, Korenbloemstraat 21, Rheden

Presentatie van Jeroen de Koe over Rivierklimaatpark IJsselpoort.

Extremen in hoog water, heftige regenbuien en langdurige droogte, daar krijgen we naar verwachting de komende decennia mee te maken. Tussen Arnhem en Giesbeek wordt om die reden de uiterwaarden van de IJssel de komende jaren ingericht om in te spelen op die klimaatveranderingen. Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat, Waterschap Rijn en IJssel, de provincie Gelderland en de betrokken gemeenten zetten de schouders onder dit zogenoemde Rivierklimaatpark IJsselpoort.

Jeroen de Koe van Natuurmonumenten zal uit de doeken doen welke plannen uitgevoerd zullen worden.

Woensdag 27 september: Paddenstoelen aan de basis, 19.30 uur in het Tjark Rikscentrum, Eerbeek.

Deze avond willen Sandra en Herma jullie kennis laten maken met de wereld van de schimmels, en dan vooral de paddenstoelen. De opzet is bestemd voor beginners.

Zaterdag 30 september: bijbehorende excursie, nadere gegevens volgen.

Retouradres: Weverweg 7, 6961 KM Eerbeek

Zaterdag 12 augustus

Voorwandelen in Brummen

Aanvang: 9.00 uur
Eerste gids: Jan Loonstrag
Overige gidsen: Jan Groenhof, Herman Heskamp en Sandra Omlo

Zondag 13 augustus

Publieksexcursie Brummen

Thema: Bomen in Brummen

Start: 14.00 uur
Locatie: NS-station Brummen

Donderdag 17 augustus

Vierseizoenenwandeling in Leusveld

Aanvang: 9.30 uur
Locatie: parkeerplaats Rhienderensestraat

Woensdag 23 augustus

Fietsexcursie van ± 3 uur

Start: 19:00 uur
Locatie: VSM station in Eerbeek
Gidsen: Henk de Bruin, Jan Coenraads en Bert v.c. Saag

Maandag 28 augustus

Coördinatorenoverleg

Aanvang 20.00 uur
Locatie: BHV-gebouw, Kloosterstraat 21, Eerbeek

Zaterdag 9 september

Voorwandelen in Eerbeek

Aanvang: 9.00 uur
Eerste gids: Chris Holtslag
Overige gidsen: Mart Helle, Hilda Stoltenborg en Jan Groenhof

Zondag 10 september

Publieksexcursie in landgoed Molenbeek

Thema: diersporen
Start: 14.00 uur
Locatie: parkeerplaats bij zwembad aan Boshoffweg

Zaterdag 7 oktober

Voorwandelen in Eerbeek

Aanvang: 9.00 uur
Eerste gids: Sandra Omlo
Overige gidsen: Jan Groenhof, Aad van Leeuwen en Hilda Stoltenborg

Zondag 8 oktober

Publieksexcursie in Webersbos

Thema: paddenstoelen
Start: 14.00 uur
Locatie: parkeerplaats De Korenmolen aan Kanaalweg in Eerbeek

Zondag 29 oktober

Fotowandeling "Kiek de herfst"

Aanmelden via website ivn-erbeek.nl

Alle excursies duren ongeveer twee uur, tenzij anders aangegeven.